

Debatindlæg på Folkeskolen.dk, 4. februar 2014

Af Lise Kramer Schmidt

Folkeskolelærer, specialpædagogisk udviklingskonsulent,
Supervisor, familie- og psykoterapeut, MPF

Disciplin og straf virker ikke, det nedbryder relationer og lærer børn at magt er vejen frem! Når man anvender magt overfor en hel faggruppe – lærerne – i forhold til skolereformen – så understøtter man en magtkultur, som siver ind i hele systemet fra det politiske, til lærerne og sidst til børnene.

Disciplin og straf er et udtryk for magtesløshed

Når debatten (Politiken 02.02.2014) om disciplin i Folkeskolen kommer til at handle om muligheden for disciplinering og straf af elever, er det et udtryk for den magtesløses forsøg på at dække over sin egen magtesløshed. Eller sagt helt dagligdags: Vi aner ikke, hvad vi skal stille op derude i skolerne – det vi har forsøgt virker ikke – men vi ved af erfaring, og her er en hel verdenshistorie lagret i vores knogler, at magt virker. For ja, det gør den, stort set hver gang, så længe magten er stor nok til at kunne gennemtrumfes.

Interessant er det, at disciplin og straf er den løsning, der foreslås, når man i den pædagogiske verden føler sig magtesløs. Disciplin og straf er en måde at demonstrere magt på. Det er et forsøg på at bevise, at man har kontrol over en situation. Desværre er magtudøvelse som oftest et udtryk for afmagt. Jo mere afmagt des større magtudøvelse.

Magt virker

"Så tog jeg fat i kæben og stak ham en på skrinet. Der blev stille som en kirkegård. Og de makkede ret i flere uger. Det havde en fantastisk effekt. Dermed være ikke sagt, at det er noget, vi skal genindføre, men der var en overraskelsesmoment i det, som havde en rigtig god virkning" Niels Egelund, Professor i pædagogik

Selvfølgelig har det en virkning! Det har "overraskelser" det med at have. De gør indtryk – det gør chok også! Det gør udskamning også, det er effektive adfærdsregulerende midler. Med magt følger også ansvar og ansvaret er større hos den, der besidder magten end den, der ikke besidder den.

I asymmetriske forhold vil ansvaret altid være hos den voksne, hvad end de tager skikkelse af forældre, skoleledere, lærere eller pædagoger. I forhold til børnene vil det altid være den voksnes ansvar, at forvalte kontakten og relationen og dermed også magten. Det vil også altid være den voksnes ansvar at ændre på det, der gør samværet problem- og konfliktfyldt. Men DET fordrer en personlig ansvarstagen for den enkelte voksne. Spørgsmålet er bare – er disciplin og straf en ønskelig vej og hvilke konsekvenser har det for en opvoksende generation?

Definitionsagt

Magt giver adgang til, reflekteret eller ureflekteret, at definere. Den, der har magten, kan definere rigtig/forkert og moralsk/umoralsk. Uagtet, om det er faktisk sandt, godt eller rigtigt. Den eneste grund til, at man kan tage sig retten til at definere er, at "man har magten til det." Rigtig og forkert er dermed ikke et spørgsmål om faktisk rigtighed men om faktisk magt – og dermed definitionsretten.

Når magt udøves i menneskelige relationer, er konsekvensen dog ikke udvikling. Når magt anvendes som pædagogisk redskab, er det et udtryk for magtesløshed og afmægtighed hos den voksne. Men afmægtighed vil ofte blive kamufleret med mere magt for at dække over netop magtesløsheden.

Der er magt i alle relationer også i ikke-professionelle relationer som i parforhold og venskaber. Magt er en nogle gange synlig, og andre gange en helt usynlig medspiller. Magt kan udøves synligt, verbalt og fysisk eller usynligt via stemninger og manipulationer. For den "professionelle magthaver", hvad end det er politiker, professor, skolelærer eller pædagog, ligger kunsten i forvaltningen af ansvaret for magten.

Skam og magtesløshed

Magtesløshed er et menneskeligt eksistentielt grundvilkår, som vi mennesker desperat forsøger at undgå. Magtesløshed fører endvidere ofte til skamfølelse og da skam ligeledes er et eksistentielt grundvilkår, har vi nu to menneskelige grundvilkår, som vi for alt i verden forsøger at holde fra livet. Det gør vi, fordi følelserne af skam og magtesløshed er så ubærlige, og trangen og tilbøjeligheden til at dække over og skjule det er en stor menneskelig drivkraft. Det påvirker vores selvværd og selvtillid at føle afmagt og dette indvirker på vores relation til andre mennesker.

Er man del af en kultur, det være sig en familiekultur, en arbejdspladskultur eller en skolekultur, hvor det almindelige er at dække over sine fejl og mangler og hvor fejltrin straffes, så vil det præge den fundamentale tillid til en selv og omverdenen. Vi lærer af den kultur vi præges af – på godt og ondt.

KÆFT, TRIT OG RETNINGSFORSTYRRELSE

Spørgsmålet er bare, hvad vi vil udvikle hos vores børn! Er det; "Hvis du er på den, sådan rigtig meget på den, så er det ok at demonstrere, at du er den største og stærkeste". Gør vi det, så "opdrager" vi til afmægtighed. Så tilskynder vi børn til at dække over deres afmagtsfølelse og skam ved at demonstrere magt. Vi lærer dem, at det gælder om at opnå så meget magt som muligt. Det har konsekvenser for den måde, vi er sammen på. Det har konsekvenser for den måde vi er i stand til at skabe bærende tillidsfulde relationer til andre mennesker på, og om det overhovedet kan lade sig gøre i tillid til andre mennesker, eller om det sker i en afvejning af, om vi er over- eller underhund i en given sammenhæng. Med andre ord, lærer vi børn, at magt er måden at være sammen på. Det lærer vi dem, hvis vi argumenterer og endnu værre udøver disciplin og straf i pædagogikkens navn. Så lærer vi fra os, at den stærkeste har ret – kun fordi han er stærkest.

Det vi så ikke lærer børn, og det er det hjerteskrærende, er at tage ansvar for sig selv, sin integritet, sine fejl, sine valg, hvor skæve og skamfulde de end måtte være. Vi lærer dem ikke, at magtesløshed er noget, vi alle oplever – fordi det er eksistentielt. Vi lærer dem ikke, at vi voksne også selv kommer på den og ikke aner vores levende råd en gang i mellem. Men derimod lærer vi børn, at når vi voksne er på den, så dækker vi over det ved at disciplinere og straffe. Vi lærer heller ikke børn, at indgå i fællesskaber på en måde, hvor det er muligt med skuldrene nede uden frygt at stå ved sig selv på godt og ondt også med fejl. Det er en livslang dans mellem samarbejde og integritet at være menneske sammen med andre mennesker og det er ikke alt sammen lige velduftende.

Mit store håb er, at debatten omkring manglende disciplin i skolerne ikke bliver en anledning til at hylde magtdemonstrationen som en maskeret god pædagogik. For det er og bliver aldrig andet end et ubehjælpeligt udtryk for magtesløshed og magtdemonstration fra en voksen, der står med ryggen mod muren og ikke kan se andre udveje end angreb. Det er som voksen nærmest ubærligt at føle sig magtesløs i en børneflokk. Det er nok de fleste lærere og pædagoger, der kan genkende at have stået i en arbejdssituation og have været magtesløs – og ikke ane sine levende råd i en børneflokk eller i forhold til et enkelt barn. "Overraskelsen", som i citatet ovenfor, har en korttidseffekt, det varmer som tis i bukserne, men følgerne er ikke så ønskværdige.

Følgerne af at udøve og demonstrere magt, er som det første, at den med magten stiller sig i en position, hvor der ingen vej er tilbage, det sidste argument vil altid være magtdemonstrationen eller truslen om, at magten vil blive brugt. Konsekvensen er, at respekten og kontakten ryger og erstattes af en relation, der er styret af magt. Det er ikke længere en relation af gensidig respekt, men en relation, som er baseret på frygt. Konsekvensen af det er, at barnet/eleven lærer om sig selv i verden – i relation til andre, at det er den måde, man indgår i relationer på. Forsimplet – ja, det er det – og det er også så hurtigt lært og lagret hos barnet.

Vil vi lære børn, at magtesløshed skal kamufleres af magtdemonstrationer? Tror vi virkelig på, at det er sådan, vi udvikler reflekterede, ansvarsfulde voksne med evnen til at samarbejde og med integritet og respekt for sig selv og andre mennesker? Mennesker, der tør stå ved sig selv.

Fagpersonlig bevidsthed, anerkendelse, magt og ansvar

I mit arbejde med klasser på folkeskoler som konsulent har det aldrig og jeg understreger aldrig været magtgennemtrængningen, der har udviklet, flyttet eller ændret noget eller nogen – som helst. Det har været, når der har været tydelige, kærlige, lydhøre, præcise, ansvarsfulde voksne. Voksne, der ikke var bange for at tage fejl og indrømme det, eller endnu bedre var bange for at indrømme det – gjorde det alligevel og derfor fremstod menneskelige og tilgængelige.

Og det er ikke fordi jeg ikke anerkender behovet for tydelighed og rammer i skolen. Jeg anerkender også behovet for konsekvenser for uacceptabel grænseoverskridende adfærd. Det er ikke, fordi jeg tror på en "lad os sætte os i rundkreds og tage hinanden i hænderne, for den man har rørt ved slår man ikke-pædagogik".

Anerkendelse er ikke at forstå og tillade al mulig adfærd. Det er ikke at sige med luftig stemme, "Jeg bliver ked af det, når du slår dine kammerater." Det er ikke at være professionelt upersonlig. Anerkendelse kan være larmende, spæd, vred, voldsom, tvivlende! Anerkendelse handler altid om at tage ansvar for sig selv, for på den måde at fremstå som en voksen, der mener, det man siger, og tager ansvaret for, hvad man vil være med til og ikke med til.

Personligt ansvar skal her forstås som det enkelte menneskes ansvar for at tage vare på sig selv, sit liv og samværet med andre mennesker. Det man tillader i forhold til sig selv og hvordan man vælger at agere, når ens grænser overskrides. Det personlige ansvar handler om at stå ved sig selv, men også om at opdage, når man ikke gør det og i stedet vælger at dække over det. Også her er det en evig dans mellem samarbejde og integritet, hvor plus- og minussiden ikke altid kan forventes at gå op.

Folkeskolen – den magtesløse supertanker

Debatten om disciplin i folkeskolen er en debat om magt og afmagt, som i så høj grad hænger sammen med, hvad der ellers sker på folkeskoleområdet. En hel faggruppe er sat skakmat efter at være blevet tromlet ned – er blevet udsat for en politisk magtdemonstration på den måde folkeskolereformen er trukket ned over hovederne på dem på. Her forholder jeg mig ikke til, om det var sandt, nødvendigt, tiltrængt eller godt, at der nu skal en forandring til i Folkeskolen.

KÆFT, TRIT OG RETNINGSFORSTYRRELSE

Det, der er det essentielle her er, hvad gøre det ved det enkelte menneske og en hel profession at blive trådt så eftertrykkeligt under fode. Det er en rystet skare af individer, der er sendt tilbage, som har måttet lægge rygstykker til udokumenterede synsninger om dovenskab, lange ferier og udygtighed. Hvordan i himlens navn det på nogen måde er befordrende for et opbygge en bedre folkeskole er mig en umiddelbar gåde.

Hvis vi som samfund, forældre og borgere vil at vores fælles skole skal være et sted, hvor læring, udvikling, respekt og demokrati kan udvikle sig, så er det på tide at udvikle nogle helt grundlæggende menneskelige forudsætninger. Nemlig de svære mellem menneskelige relationer som i sidste ende er der, hvor vi også af og til er allermost på den, hvor konflikter og affekt adfærd udspiller sig. Det der udvikler og bygger mennesker op, er tillid og tro på, at de kan lykkes, vil det gode, har gode grunde til at gøre som de gør, og at vi voksne tager ansvaret for at få det frem i vores børn. Og når vi ikke lykkes med det – tager ansvaret for det også.

Lige nu har vi en lærerstand, der er kollektivt ramt. Skolen, skolens ledelse og lærere og pædagoger er fagpersoner, der skal agere i en meget høj grad af krydspres. Interessenterne er mange, elever, forældre, politikere, forvaltning. På daglig basis skal en lærer tage ledelse på børnegruppe/fællesskabet, tage ansvar for det enkelte barns læring og trivsel. Herunder inkludere børn med specialpædagogiske behov, ofte med forsvindende få ressourcer og uden specialpædagogisk uddannelse og ikke mindst agere i forhold til forskellige forældre.

Er vi lige nu ved at udvikle et system, hvor magt avler magt? Først bankes lærerne på plads. Herefter skal lærerne udstyres med disciplinerings- og straffemuligheder, så eleverne kan bankes på plads. Hvem er næste led i fødekæden? Sandsynligvis børnefællesskabet og det enkelte og svageste barn.

I fællesskaber, der styres af frygt, gælder det om at have magten og enhver vil passe på sin egen ryg og have gode grunde til det. Men i fællesskaber, der ikke er bange, er der mulighed for, at den enkelte kan udvikle sig selv – sammen med andre. Det kræver dog, at vi voksne understøtter en kultur og et læringsmiljø, hvor det er muligt at indgå i respektfulde relationer – med den voksne som guide. Ønsker vi, at vores børn skal tage et social ansvar, går det via os voksne og vores evne til at tage ansvar og vare på vores egen integritet. Som professionel varetager af magten, kræver det en voksen, som er i stand til at sætte personlige grænser, rammer for acceptabel adfærd for den enkelte og gruppen, og som vigtigst af alt har sig selv, sin faglighed og fagpersonlighed og evne til at indgå i respektfulde relationer, som det vigtigste "redskab".

Hvis vi vil styrke Folkeskolen, er det ikke via redskabskasser med disciplinære straffemuligheder, så er det via styrkelsen af den enkeltes mulighed for at udvikle sig selv sammen med andre. Det gælder både den enkelte elev og børnefællesskabet og det gælder den enkelte fagperson, teams og personalegrupper.

Jeg ønsker mig en folkeskole som...

sætter fagpersonen i højsædet. Som i langt højere grad vægter samarbejdet mellem fagpersoner. Som vægter fokus og udvikling af samarbejde, som helt afgørende nødvendigt. Det handler om at skabe en kultur, hvor det at være på den, tage fejl og også være magtesløs, er et anerkendt grundvilkår. Det er ganske svært i praksis. Alt for mange lærere og pædagoger har en hverdag, hvor pædagogiske drøftelser reduceres til drift og opgavefordeling. Jeg tror på, at der i langt højere grad skal fokuseres på opbygning af den enkeltes fagpersonlige kompetencer. Det betyder, en langt større vægtning og tid til at tage sig af at udvikle på ens fagpersonlige pædagogiske praksis gennem refleksion, afprøvning. Læring sker i fællesskaber, og vil man styrke Folkeskolen og skabe udvikling for vores børn, må de voksne, fagpersoner, lærere og pædagoger og ledere har mulighed for at udvikle sig fagligt og fagpersonligt.

Fagpersonlig udvikling handler om det, der bygges ovenpå fagligheden og ovenpå faget. Det handler om at udvikle på måden, man er fagperson på. At beskæftige sig med det, der handler om en selv i forhold til faget og praksis det personlige i relation til ens professionelle virke. Det, der gør den enkelte til netop den fagperson, med de styrker og i lige så høj grad svagheder og udfordringer man har. Dette er kun muligt, hvis vi begynder at beskæftige os med det der sker mellem os mennesker på et relationelt plan. Vi skaber udvikling ved at kigge på os selv i faget – ikke ved at kigge i redskabskassen efter en passende straf.

Lige nu er lærerne en knægtet gruppe, der har fået på hattepulden i en grad, der har gjort indtryk. De er blevet mødt med disciplin og straf – af en overmagt. Gør som vi siger eller forsvind. Det er en gruppe, der nu skal have mulighed for at komme sig igen og så, ærlig talt, skal mødes med en noget større portion respekt end hidtil.

Jeg håber ikke, at vejen frem bliver at møde børn med mere disciplin og straf. Jeg håber, vejen frem bliver at vægte respekten mellem mennesker og mellem børn og voksne. Mellem lærer og elev, mellem lærer og magthaver.